SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (4-jild)

2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I5Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари" электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 5-son (May, 2024). -498 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li
OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNYOSI (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA) 16-26

Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich
KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI 27-33

Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna
OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI 34-37

Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li
DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.) 38-41

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich
SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI 42-46

Mamaталиева Сурайё Бобомуратовна
ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ 47-52

Далакьян, Жанна Сейрановна
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ 53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич
ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 57-62

Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли
БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ 63-71

Raxmatov, Adxam Itolmasovich
TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI 72-80

Murodova, Nargiza Utkirovna
BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA 81-85

Мадаминов, Инъомжон Озодович
КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ 86-93

Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 94-101

Кулибоев, Азамат Шоназарович
ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна
КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevara Baxtiyorovna
RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна
ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich
XX ASR BOSHLARIDA BUXORO JADIDLARINING IJTIMOIY- SIYOSIY QARASHLARI........ 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна
ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmamatovich
MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING BAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich
GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFIY TAJRIBANI O'RNI VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich
HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Dalieva Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi
TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna
TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich
GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi
LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмурадовна
ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
«SIROJUL MUSLIMIN" VA «ARBA'IN" ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich
INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING QIYOSIY ASPEKTDA O'RGANILISHI 209-213

Bazarbaeva Albina Mingaliyevna
RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTIK VA STILISTIK 214-218

Бердиева, Зулфия Сафаровна
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ 219-223

Адилова Дилором Кадировна
ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ 224-230

Хасанова Юлдуз Мухтор қизи
ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ 231-236

Олимова Хуршида Вайдиллаевна
ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИЯТЛАРИ 237-243

Polvonniyozova Mahliyo O’ktamjon qizi
IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI 244-247

Normamatov Farrux Komiljon o’g’li
YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI 248-253

Yakubov Faxriddin
SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI 254-259

Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna
TA’LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA’LUMOTLAR 260-264

Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi
OMON MATJON SHE’RIYATIDA ALLITERATSIYA 265-269

Amonova Dilshoda Azamatovna
ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O’RNI 270-276

Tuxtayeva Dildora Zokirovna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI 277-281

Sattorova Nafisa Isomidinovna
OYBEK IJODIDA BADIIY KONSEPTNING VOQELANISHI 282-285

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Абдурахманова Нодирахон
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ) 286-290

Турғунов Мурожон Турсунбоевич
“АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 291-298

Султонов Мухсинжон Муқимович
АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ 299-309

Ходжиев Юнус Мухитдинович
АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ 310-315

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
MEHNAT HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI VA KAFOLATLARI 316-330

Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich
QURILISH SOHASIDA ATROF-MUHITNI HUQUQIY MUHOFAZA QILISHDA RAQAMLASHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR 331-337

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li
O'ZBEKISTONDA PLASTIK CHIQINDILARDAN FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA XORIJ TAJRIBASI 338-341

Safarov Jamshid Ismoilovich
XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI 342-349

Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович
ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 350-357

Normurodova Behro'za Xolmo'minovna
RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH 358-366

Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли
ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ 367-373

Дадабоева Дилфуза Нурматовна
ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ 374-378

O'razbayev Laziz Shuhrat o'g'li
MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH 379-383

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Xudoyberganov Doniyor Yangiboy o'g'li
BOSHLANG`ICH SINF O`QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 384-388

Xazratov Fazliddin Xikmatovich
OBYEKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH 389-393

Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli
BOʻLAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENTSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 394-398

Закирова Зулхумор Зоиржоновна
МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ 399-404

Eshnazarov Murod Karimovich
BOʻLAJAK OʻQITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH 405-410

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich
TALABA QIZLARNING SUZISH MALAKA VA KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV 411-415

Komilova Dildora Gulamjonovna
INGLIZ TILI OʻQITISH BOʻYICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH 416-420

Turdimurodov Dilmurod Yo’ldoshevich
SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI 421-426

Abdullayev Dilshod Xamidullo o’g’li
BOLALARGA HARAKATLI O’YINLARNI O’RGATISH SHARTLARI VA USULLARI 427-432

Axmedov Akmal Yusufovich
OLIY TA’LIM JARAYONIDA BOʻLAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI 436-440

Donisheva Gulroʻy Axrorqul qizi
CHET TILINI OʻRGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH 441-444

Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi
TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH 445-449

Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович
ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ 450-456

Абатов Жалғасбай Орынбаевич
ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ 457-463

Akramjonova Feruza Akramjonovna
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA’LIM MUHITINING TA’LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA’SIRI 464-468

Mahmudova Zulfiya Xomitovna
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI 469-476

Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi
XITOY TA’LIM TIZIMINING OʻZIGA XOS JIHATLARI 477-483

Boboqulov Chori Urolovich
BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARIDA AQLIY QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI 484-489

Есанова Гулчеҳра
ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ 490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Ismailov Ubaydulla Mamat ugli
THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE) 16-26

Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich
QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE........ 27-33

Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna
FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE 34-37

Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli
PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.) 38-41

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich
DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR 42-46

Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna
HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING 47-52

Dalakyan, Janna Seyranovna
CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS 53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich
WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK 57-62

Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li
STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS 63-71

Rakhmatov, Adkham Itolmasovich
ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM 72-80

Murodova, Nargiza Utkirovna
SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY 81-85

Madaminov, Inomjon Ozodovich
THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES 86-93

Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li
DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS 94-101

Kuliboyev, Azamat Shonazarovich
IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS 102-111

Maraimova, Umida Ismailjanovna
CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS 112-120

Askarova Sevara Bakhtyorovna
THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY 121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

Urokova Aysuluv Jamoliddinovna
AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES 126-133

Rizayev, Nodir Sobirovich
SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY 134-138

Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna
PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT 139-144

Shokirov Takhirjon Nurmamatovich
KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART 145-149

Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich
THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY 150-154

Ganiyev Sherxon Meytanbayevich
FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD 155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

Dalieva Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi
THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna
CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich
STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi
PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION 189-193

Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna
METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
IDEALOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN” 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich
A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS 209-213

Bazarbaeva Albina Mingaliyevna
COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC 214-218

Berdieva, Zulfiya Safarovna
USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES 219-223

Adilova Dilorom Kadirovna
DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A" WOMAN " IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN 224-230

Khasanova Yulduz Mukhtor kizi
LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST 231-236

Olimova Khurshida Vaydillaevna
STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK 237-243

Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi
THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION 244-247

Normamatov Farrukh Komiljon ugli
THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE 248-253

Fakhriddin Yakubov
CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE 254-259

Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna
ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE 260-264

Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi
ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN 265-269

Amonova Dilshod Azamatovna
THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE 270-276

Tukhtaeva Dildora Zokirovna
THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 277-281

Sattorova Nafisa Isomidinovna
REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS 282-285

12.00.00 – LAW

Nodirakhon Abdurakhmanova
LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS) 286-290

Turgunov Murodjon
EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO" 291-298

Sultonov Muxsinjon Muqimovich
THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY 299-309

Xodjiyev Yunus Muxitdinovich
SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY 310-315

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW 316-330

Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich
DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD 331-337

Otamirzaev Oybek
LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE 338-341

Safarov Jamshid Ismoilovich
THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION 342-349

Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich
PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES 350-357

Normurodova Behruza Kholmuminovna
DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS 358-366

Nematov Azizbek Golibjon o'g'li
THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION 367-373

Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna
THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY 374-378

Urazbayev Laziz Shuhrat ogli
ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION 379-383

13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES

Khudoyberganov Doniyor
THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS 384-388

Hazratov Fazliddin Khikmatovich
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES 389-393

Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli
THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS 394-398

Zakirova Zulkhumor Zairjonovna
THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING 399-404

Eshnazarov Murad Karimovich
IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH 405-410

Menglikulov Khairulla Alikulovich
DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS 411-415

Komilova Dildora Gulamjanovna
DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING 416-420

Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich
ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING 421-426

Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li
CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN 427-432

Akhmedov Akmal
IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION 433-440

Donisheva Gulroʻy Axrorqul qizi
USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE 441-444

Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi
FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS 445-449

Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich
THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS 450-456

Abatov Jalgasbay Orinbaevich
TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY 457-463

Akramjonova Feruza Akramjonovna
INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION 464-468

Makhmudova Zulfiya Khomitovna
ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION 469-476

Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi
UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM 477-483

Boboqulov Chori Urolovich
PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION 484-489

Esanova Gulchehra
PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS 490-497

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issiue 5 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 22 April 2024
Accepted: 1 May 2024
Published: 10 may 2024

Article / Original Paper

CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
Bukhara State University, student of jurisprudence
E-mail: Thurmat156@gmail.com

Abstract. This article states that everyone has the right to work, free choice of work, fair and favorable working conditions and protection against unemployment, everyone has the right to equal pay for equal work without any discrimination, everyone who works Everyone has the right to a fair and satisfactory income that provides a decent living for himself and his family, supplemented if necessary by other means of social security, to form trade unions and to protect his interests. have the right to join trade unions, the second section of the Constitution of the Republic of Uzbekistan adopted on April 30, 2023 based on the results of the Referendum defines the basic rights, freedoms and duties of a person and a citizen in the Constitution of the Republic of Uzbekistan and Labor of the Republic of Uzbekistan The Code and other laws provide comprehensive guarantees for the rights of individuals to work freely based on the principle of equality and non-discrimination, especially for women, minors, the disabled and other segments of the population in need of social protection, special guarantees and benefits are given in the field of labor and are implemented today marriage, human rights and freedoms enshrined in the Constitution and laws are inviolable and no one has the right to deprive or limit them without a court decision, the right to work, the right to freely choose a profession and type of activity is the absolute right of a person, the right to work International that it is strengthened and guaranteed in the normative documents, the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the Labor Code and other legal documents, researched using scientific knowledge methods such as analysis and synthesis, comprehensive approach, systemic-functional approach, content analysis, retrospective analysis, dialectical, synergetic, grammatical analysis issues are described.

Key words: International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Constitution, Labor Code, Freedom of Labor, Prohibition of Forced Labor, Unemployment Benefit, Paying Work, Social Protection, Rest Time monocenters, pension provision, "Man-society-state".

MEHNAT HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI VA KAFOLATLARI

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
Buxoro Davlat Universiteti, Yurisprudensiya ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada har bir inson mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli va qulay ish sharoitiga ega bo’lish va ishsizlikdan himoya qilinish huquqiga ega ekanligi, har bir inson hech bir kamsitishsiz teng mehnat uchun teng haq olish huquqiga egaligi, har bir ishlovchi kishi o’zi va oilasi uchun insonga munosib yashashni ta’minlaydigan adolatli va qoniqarli daromad olishga, zarur bo’lganda ijtimoiy ta’minotning boshqa vositalari bilan to’ldiriluvchi daromad olish huquqiga ega har bir inson kasaba uyushmalari tuzish va o’z manfaatlarini himoya qilish uchun kasaba uyushmalariga kirish huquqiga eganligi, *2023-yil 30-aprel kuni Referendum natijalari bo‘yicha qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi* ikkinchi bo‘limi inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari belgilanganligi *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida hamda O‘zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksida hamda boshqa qonunlarda shaxslarning tenglik va kamsitishlardan taqiqlash prinsipi asosida erkin mehnat qilish huquqlari bo‘yicha har tomonlama kafolatlar berilganligi, ayniqsa ayollar, voyaga yetmaganlar, nogironlar va boshqa aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun mehnat sohasida alohida kafolatlar va imtiyozlar berilgan va bugungi kunda amalga oshirilib kelinayotganligi,* insonning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlab qo‘yilgan huquq va erkinliklari daxlsizdir hamda ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qo‘yishga hech kim haqli emasligi, *mehnat qilish huquqi*, kasb va faoliyat turini erkin tanlash huquqi shaxsning mutloq huquqi, mehnat qilish huquqi Xalqaro normativ hujatlarda, *O‘zbekiston Respublikasi*

Konstitutsiyasida, Mehnat kodeksida va boshqa qonun osti hujjatlarida mustahkamlangan va kafolatlanganligi analiz va sintez, kompleks yondashuv, tizimli-funksional yondashuv, kontent analiz, retrospektiv tahlil, dialektik, sinergetik, gramatik tahlil kabi ilmiy bilish usullaridan foydalanib tadqiq etilgani haqidagi masalalar bayon qilinadi.
Kalit soʻzlar: Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro pakt, Konstitutsiya, Mehnat kodeksi, Mehnat erkinligi, majburiy mehnatni taqiqlash, Ishsizlik nafaqasi, mehnatga haq toʻlash, ijtimoiy himoya, dam olish vaqti “Ishga marhamat” monomarkazlari, pensiya taʼminoti, “Inson-jamiyat-davlat”

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N46

Kirish. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy va ekologik huquqlar – bu inson huquqlarining bir turi boʻlib, u bizga munosib hayot kechirish, jamiyat hayotida toʻlaqonli ishtirok etish uchun zarur shart-sharoitlarni kafolatlaydi, bunda har bir kishi farovonlikka erishishi, oʻz salohiyatini roʻyobga chiqarishi hamda baxtli boʻlishi va oʻz hayotidan rozi boʻlishini taʼminlash nazarda tutiladi.

Shu maʼnoda iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar insonning asosiy ehtiyojlarini va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini taʼminlaydi.

Iqtisodiy huquqlarga mehnat huquqi, majburiy mehnatdan ozod boʻlish huquqi, adolatli ish haqi olish huquqi, xavfsiz ish muhiti, kasaba uyushmalarini tashkil etish va birlashtirish va boshqalar kiradi.

Ijtimoiy huquqlar sogʻliqni saqlash huquqi, uy-joy huquqi, taʼlim olish huquqi, ijtimoiy taʼminot olish huquqi va boshqalarni oʻz ichiga oladi.

Madaniy huquqlarga madaniyat va urf-odatlarni himoya qilish huquqi, jamiyatning madaniy hayotda ishtirok etish, shuningdek, ilmiy yutuqlardan foydalanish va undan foyda olish huquqi kiradi.

Soʻnggi paytlarda sogʻlom atrof muhitga boʻlgan huquq ham ushbu huquqlar doirasiga kiritilmoqda. Shu munosabat bilan, Oʻzbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida ham mazkur huquqlar iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik huquqlar sifatida bayon etilgan.

Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar ikkinchi avlod huquqlari hisoblanadi. Ushbu huquqlar turli xalqaro va mintaqaviy hujjatlar, shuningdek davlatlarning konstitutsiyalari bilan himoyalangan. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro pakt ushbu huquqlarni xalqaro darajada kafolatlaydi.

Oʻzbekiston Respublikasi mazkur Xalqaro paktga Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1995 yil 31 avgustdagi 126-I-sonli “1966 yil 16 dekabrdagi Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro paktga qoʻshilish haqida”gi qaroriga asosan qoʻshilgan. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining IX bobi bilan ushbu huquqlar milliy darajada muhofaza qilingan.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. *Demak mehnat huquqlari asoslari va kafolatlari qaysi normativ hujjatlarda keltirilgan degan savol boʻladi?*

Mehnat huquqlari asoslari va kafolatlari qaysi normativ hujjatlarda belgilanganligini tadqiq etishda analiz va sintez, kompleks yondashuv, tizimli-funksional yondashuv, kontent analiz, retrospektiv tahlil, dialektik, sinergetik, gramatik tahlil kabi ilmiy bilish usullaridan foydalanildi.

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, "1966-yil 16-dekabrdagi Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro paktga qoʻshilish haqida"gi qarorida, *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Oʻzbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi, Ayollar va xotin-qizlarning huquqlari[1] hamda voyaga yetmaganlar, nogironligi boʻlgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish toʻgʻrisidagi qonunchilik hujjatlarida hamda har bir korxona-tashkilotda qabul qilinadigan ichki mehnat tartibi qoidalari, jamoa shartnomalari, jamoa kelishuvlarida va boshqa mehnat huquqiga oid xalqaro hujjatlarda mehnatga oid huquqlari alohida kafolatlanadi.*

Birlashgan millatlar tashkiloti tomonidan 1948-yilda qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon dekloaatsiyasining 23-moddasida har bir inson mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli va qulay ish sharoitiga ega boʻlish va ishsizlikdan himoya qilinish huquqiga ega ekanligi, har bir inson hech bir kamsitishsiz teng mehnat uchun teng haq olish huquqiga egaligi, har bir ishlovchi kishi oʻzi va oilasi uchun insonga munosib yashashni taʼminlaydigan adolatli va qoniqarli daromad olishga, zarur boʻlganda ijtimoiy taʼminotning boshqa vositalari bilan toʻldiriluvchi daromad olish huquqiga ega har bir inson kasaba uyushmalari tuzish va oʻz manfaatlarini himoya qilish uchun kasaba uyushmalariga kirish huquqiga egaligi belgilangan.[2]

Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasining Konvensiyaga 1995-yil 31-avgustdagi 126-I-sonli "1966-yil 16-dekabrdagi Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro paktga qoʻshilish haqida"gi qarorining 7-moddasida ham ushbu Paktda ishtirok etuvchi davlatlar har bir kishining adolatli va qulay shart-sharoitga ega boʻlgan mehnat qilish huquqini, jumladan, quyidagilarni tan oladi:

a) barcha mehnatkashlarga kamida quyidagilarni taʼminlaydigan haq:

i) teng qiymatga ega mehnat uchun hech bir tafovutsiz adolatli ish haqi va teng daromad, ayni paytda, jumladan, ayollarga erkaklarnikidan kam boʻlmagan mehnat sharoitiga kafolat berilishi hamda teng mehnat uchun teng haq toʻlanishi kerak;

ii) mazkur Paktning qarorlariga muvofiq ular va ularning oilalari uchun qoniqarli boʻlgan turmush;

b) xavfsizlik va gigiyena talablariga javob beruvchi ish sharoiti;

c) mehnat staji va malaka asosidagina ishda tegishli yanada yuqoriroq mansablarga koʻtarilish uchun bir xil imkoniyat;

d) dam olish, boʻsh vaqt imkoniyatining boʻlishi va oqilona cheklangan ish vaqti hamda haq toʻlanadigan taʼtil, shuningdek bayram kunlari uchun haq toʻlanishini kafolatlaydi.

Shuningdek, *2023-yil 30-aprel kuni Referendum natijalari boʻyicha qabul qilingan Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi* ikkinchi boʻlimi inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlariga bagʻishlanadi. *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida hamda Oʻzbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksida hamda boshqa qonunlarda shaxslarning tenglik va kamsitishlardan taqiqlash prinsipi asosida erkin mehnat qilish huquqlari kafolatlanadi. Ayniqsa ayollar, voyaga yetmaganlar, nogironlar va boshqa aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun mehnat sohasida alohida kafolatlar va imtiyozlar berilgan va bugungi kunda amalga oshirilib kelinmoqda.*

Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasinig 42-moddasida "Har kim munosib mehnat qilish, kasb va faoliyat turini erkin tanlash, xavfsizlik va gigiyena talablariga javob beradigan qulay mehnat sharoitlarida ishlash, mehnati uchun hech qanday kamsitishlarsiz hamda

mehnatga haq toʻlashning belgilangan eng kam miqdoridan kam boʻlmagan tarzda adolatli haq olish, shuningdek ishsizlikdan qonunda belgilangan tartibda himoyalanish huquqiga ega.[3]

Mehnatga haq toʻlashning eng kam miqdori insonning munosib turmush darajasini taʼminlash zarurati hisobga olingan holda belgilanadi.

Homiladorligi yoki bolasi borligi sababli ayollarni ishga qabul qilishni rad etish, ishdan boʻshatish va ularning ish haqini kamaytirish taqiqlanadi" deb belgilangan.

Mehnat erkinligi har kimning mehnat qilishga boʻlgan oʻz qobiliyatlarini tasarruf etish, ularni qonun bilan taqiqlanmagan har qanday shaklda amalga oshirish, mashgʻulot turini, kasbni va mutaxassislikni, ish joyini hamda mehnat sharoitlarini erkin tanlash huquqini anglatadi.munosib mehnat qilish, kasb va faoliyat turini erkin tanlash, xavfsizlik va gigiyena talablariga javob beradigan qulay mehnat sharoitlarida ishlash, mehnati uchun hech qanday kamsitishlarsiz hamda mehnatga haq toʻlashning belgilangan eng kam miqdoridan kam boʻlmagan tarzda adolatli haq olish, shuningdek ishsizlikdan qonunda belgilangan tartibda himoyalanish huquqiga egaligini tushunish mumkin.

Har kim munosib mehnat qilish, kasb va faoliyat turini erkin tanlash huquqi shaxsning mutlaq huquqidir.

Bandlik — fuqarolarning qonunchilikda taqiqlanmagan, oʻz shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qanoatlantirish bilan bogʻliq boʻlgan, ularga ish haqi (mehnat daromadi) keltiradigan faoliyatidir. Fuqarolarga oʻzining ishlab chiqarishga va ijodiy mehnatga doir qobiliyatlaridan foydalanish hamda qonunchilikda taqiqlanmagan, shu jumladan haq toʻlanadigan ishni bajarish bilan bogʻliq boʻlmagan har qanday faoliyatni amalga oshirish boʻyicha mutlaq huquq tegishlidir.

Mehnat Kodeksining 5 moddasida Mehnat erkinligi va majburiy mehnatni taqiqlash prinsipi ekanligi belgilangan.

- Mehnat erkinligi har kimning mehnat qilishga boʻlgan oʻz qobiliyatlarini tasarruf etish, ularni qonun bilan taqiqlanmagan har qanday shaklda amalga oshirish, mashgʻulot turini, kasbni va mutaxassislikni, ish joyini hamda mehnat sharoitlarini erkin tanlash huquqini anglatadi.
- Yakka tartibdagi mehnatga oid munosabatlarga muvofiq mehnat erkinligi mehnat shartnomasi erkinligida namoyon boʻlib, bu quyidagilarni anglatadi:
- xodimlar va ish beruvchilarning mehnat shartnomasini tuzishdagi erkinligini. Xodimni va ish beruvchini mehnat shartnomasini tuzishga majburlashga yoʻl qoʻyilmaydi. Ish beruvchi xodim bilan mehnat shartnomasini ushbu Kodeksda, qonunda yoki ixtiyoriy ravishda olingan majburiyatda ish beruvchining shartnoma tuzish majburiyati nazarda tutilgan hollarda tuzishi shart;
- mehnat shartnomasining shartnomaviy (asosiy va qoʻshimcha) shartlarini ushbu shartnoma taraflarining kelishuviga koʻra belgilashni;
- mehnat shartnomasini xodim va ish beruvchi oʻrtasidagi kelishuvga koʻra oʻzgartirish imkoniyatini;
- har qanday mehnat shartnomasini ushbu shartnoma taraflarining kelishuviga koʻra istalgan vaqtda bekor qilish imkoniyatini;
- xodimning ushbu Kodeksda belgilangan tartibda mehnat shartnomasini oʻz tashabbusi bilan bekor qilish huquqini;

- Ø ish beruvchining xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasini ushbu Kodeksda mehnat shartnomasini bekor qilish uchun nazarda tutilgan asoslar mavjud boʻlganda va belgilangan tartibga rioya etilgan holda oʻz tashabbusi bilan bekor qilish huquqini hamda boshqa qonunda belgilangan hollarda, mehnat shartnomasida uni bekor qilishning qoʻshimcha asoslarini nazarda tutish imkoniyatini kafolatlaydi.

Har bir xodimga ish beruvchilar xavfsizlik va gigiyena talablariga javob beradigan qulay mehnat sharoitlarini yaratib berishga majburdir. Xodimlar ham qulay mehnat sharoitlarini talab qilishga haqlidir.

Shu bilan birga ish beruvchilar “Mehnatni muhofaza qilish toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston respublikasi qonuniga oʻzgartish va qoʻshimchalar kiritish haqidagi qonuniga va Mehnat kodeksining 20-bobiga asosan mehnat muhofazasini amalga oshirishlari zarur. **Mehnatni muhofaza qilish —** bu mehnat jarayonida insonning xavfsizligini, hayoti va sogʻligʻi, ish qobiliyati saqlanishini taʼminlashga doir huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy, texnikaviy, sanitariya-gigiyena, davolash-profilaktika, reabilitatsiya tadbirlari hamda vositalari tizimini amalga oshirish hisoblanadi. Ushbu qonunning 5-moddasida Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari etib quyidagilar belgilangan:[4]

- xodimning hayoti va sogʻligʻi ustuvorligini taʼminlash;
- mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- davlat va xoʻjalik boshqaruvi organlarining, mahalliy davlat hokimiyati organlarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirish;
- barcha tashkilotlar uchun mehnatni muhofaza qilish sohasidagi talablarni belgilash;
- mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshirish;
- xodimlarni himoya qiluvchi xavfsiz texnika, texnologiya va vositalarning ishlab chiqilishi va joriy etilishini ragʻbatlantirish;
- fan, texnika yutuqlaridan hamda mehnatni muhofaza qilish boʻyicha ilgʻor milliy va xorijiy tajribadan foydalanish;
- ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalardan jabrlangan yoki kasb kasalligiga chalingan xodimlarni ijtimoiy himoya qilish;
- Xalqaro hamkorlikni amalga oshirish.

Shuningdek, ish beruvchilar, korxona rahbarlari 1996-yil 29-avgustdagi 265-I-sonli “Fuqarolar sogʻligʻini saqlash toʻgʻrisida”gi qonunidan kelib chiqib ham xodimlarga shart-sharoitlar yaratib berishi shartligi belgilangan.[5]

Mehnat kodeksida har bir shaxsning mehnat qilish huquqi kafolatlari batafsil tartibga solingan.

Mehnat kodeksining 3-moddasida Yakka tartibdagi mehnatga oid munosabatlarni va ular bilan bevosita bogʻliq boʻlgan ijtimoiy munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solishning asosiy prinsiplari begilangan. Bularga:

mehnat huquqlarining tengligi, mehnat va mashgʻulotlar sohasida kamsitishni taqiqlash;

mehnat erkinligi va majburiy mehnatni taqiqlash;

mehnat sohasidagi ijtimoiy sheriklik;

mehnat huquqlari ta'minlanishining va mehnat majburiyatlari bajarilishining kafolatlanganligi;

xodimning huquqiy holati yomonlashishiga yoʻl qoʻyilmasligi kiritilgan.

Har kim mehnat huquqlarini amalga oshirish va himoya qilishda teng imkoniyatlarga ega. Mehnat va mashgʻulotlar sohasida kamsitish taqiqlanadi. Jinsi, yoshi, irqi, millati, tili, ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy holati va mansab mavqeyi, yashash joyi, dinga boʻlgan munosabati, e'tiqodi, jamoat birlashmalariga mansubligi, shuningdek xodimlarning ishchanlik sifatlari va mehnati natijalari bilan bogʻliq boʻlmagan boshqa jihatlariga qarab mehnat va mashgʻulotlar sohasida biror-bir toʻgʻridan-toʻgʻri yoki bilvosita cheklovlar belgilash, xuddi shuningdek biror-bir toʻgʻridan-toʻgʻri yoki bilvosita imtiyozlar berish kamsitishdir.[6]

Agar mehnat va (yoki) mashgʻulotlar sohasida oʻzini kamsitilgan deb hisoblagan shaxs kamsitilish fakti ustidan belgilangan tartibda shikoyat qilishi, shu jumladan kamsitishni bartaraf etish hamda oʻziga yetkazilgan moddiy zararning oʻrnini qoplash va ma'naviy ziyonning kompensatsiya qilinishi toʻgʻrisidagi ariza bilan sudga murojaat qilishi mumkinligi kafolatlandi.

"Aholi bandligi toʻgʻrisida"gi qonunda aholini ish bilan ta'minlash, ishsizlikdan himoya qilish, ishsizlik nafaqasi toʻlash tartibi belgilangan.

Mehnatga haq toʻlashning eng kam miqdori insonning munosib turmush darajasini ta'minlash zarurati hisobga olingan holda belgilanadi.

Insonning munosib yashashi deganda, insonning yashash xarajatlarini (oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy, kommunal, transport, aloqa va boshqa) qoplash, shuningdek ta'lim olish, sogʻliqni saqlash, dam olish va boshqa ehtiyojlarini qondirish imkoniyatiga ega boʻlishi tushuniladi. Bugungi kunda Respublikada eng kam oylik ish haqi 1050000 (Bir million ellik ming soʻm) ni tashkil etadi.[7]

Ishsizlik nafaqasi ishsiz deb tan olingan shaxsga u mahalliy mehnat organida ish qidirayotgan shaxs sifatida roʻyxatga olingan birinchi kundan e'tiboran hisoblanadi va toʻlanadi.

Homiladorligi yoki bolasi borligi sababli ayollarni ishga qabul qilishni rad etish, ishdan boʻshatish va ularning ish haqini kamaytirish taqiqlanadi" deb belgilangan.

Homilador yoki bolasi bor ayollarning ishga joylashish huquqi konstitusiyaviy kafolat sifatida belgilandi. Homilador ayolni yoki uch yoshga toʻlmagan bolasi bor ayolni ishga qabul qilish rad etilgan taqdirda ish beruvchi rad etishning sabablarini ularga yozma ravishda ma'lum qilishi shart. Mazkur shaxslarni ishga qabul qilishni rad etganlik ustidan sudga shikoyat qilinishi mumkin.

Tibbiy xulosaga muvofiq homilador ayollarning ishlab chiqarish normalari, xizmat koʻrsatish normalari kamaytiriladi yoki ular avvalgi ishlaridagi oʻrtacha oylik ish haqi saqlangan holda yengilroq yoxud noqulay ishlab chiqarish omillarining ta'siridan holi boʻlgan ishga oʻtkaziladi.

Homilador ayolga yengilroq yoki noqulay ishlab chiqarish omillari ta'siridan holi boʻlgan ish berish masalasi hal etilgunga qadar, u ana shu sababdan ishga chiqmagan barcha ish kunlari uchun oʻrtacha oylik ish haqi saqlangan holda ishdan ozod etilishi lozim. Bu haqida Oʻzbekiston Respublikasining Mehnat kodeksida kafolatlab qoʻyilgan. Hamda Davlat ijtimoiy sugʻurtasi boʻyicha nafaqalar tayinlash va toʻlash tartibi toʻgʻrisida Nizom ga asosan homiladorlik va tugʻish davrida toʻlanadigan toʻlovlarni ham oʻz vaqtida toʻlashi shart.[8]

Oʻzbekiston Respublikasining Mehnat Kodeksining VI boʻlimi “Ayrim toifadagi xodimlar mehnatini huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari” deb nomlanib, ayrim toifadagi xodimlar mehnatini huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari deganda — ayrim toifadagi xodimlar uchun mehnat toʻgʻrisidagi qonunchilikning umumiy qoidalari qoʻllanilishini qisman cheklovchi yoxud qoʻshimcha qoidalarni nazarda tutuvchi qoidalarni belgilash tushuniladi.

Mehnat Kodeksining 389-moddada ayrim toifadagi xodimlar mehnatini huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari tasnifi keltirilgan.

Ayrim toifadagi xodimlar mehnatini huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari quyidagi mezonlar boʻyicha tasniflanadi:

1) mehnat munosabatlarining subyektlari (ayollar, oilaviy vazifalarni bajarish bilan mashgʻul shaxslar, nogironligi boʻlgan shaxslar, voyaga yetmaganlar) boʻyicha;

2) mehnat faoliyatining sohalari, tarmoqlari va turlari (pedagoglar va tibbiyot xodimlari, transport xodimlari va boshqalar) boʻyicha;

3) mehnat sharoitlarining ogʻirligiga va (yoki) zararliligiga qarab;

4) tabiiy-iqlim sharoitlariga qarab;

5) xodim va ish beruvchi oʻrtasidagi mehnat munosabatlarining xususiyatlari (kasanachilar, masofadan turib ishlovchi xodimlar va boshqalar) boʻyicha.

Mehnat toʻgʻrisidagi qonunchilikka va mehnat haqidagi boshqa huquqiy hujjatlarga muvofiq ayrim toifadagi xodimlar mehnatini huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlarini tasniflashning boshqa mezonlari ham nazarda tutilishi mumkin.

Shuningdek, 390-391-moddalarda Xodimlarning mehnat sohasidagi hamda muayyan mehnat turiga xos boʻlgan talablar yoki yuqori ijtimoiy himoyaga muhtoj boʻlgan shaxslarga alohida gʻamxoʻrlik qilish (mehnatni huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari) bilan oʻzaro bogʻliq boʻlgan mashgʻulotlar sohasidagi huquqlarining asoslantirilgan tafovutlari, istisnolari, afzalliklari, shuningdek cheklovlarini belgilash chogʻida tegishli toifadagi xodimlarning ushbu Kodeksda va mehnat toʻgʻrisidagi boshqa huquqiy hujjatlarda nazarda tutilgan barcha kafolatlari saqlanishi, bundan ushbu boʻlimda belgilangan, xodimlarning mazkur toifasi uchun ayrim kafolatlarni berish imkoni yoʻqligi bilan bogʻliq alohida istisnolar mustasnoligi belgilangan. Hamda ayrim toifadagi xodimlarga beriladigan kafolatlar darajasining pasayishiga, ularning huquqlari cheklanishiga, intizomiy va (yoki) moddiy javobgarligi oshishiga olib keladigan mehnatni huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari faqat ushbu Kodeksda nazarda tutilgan hollarda va tartibda belgilanishi mumkinligi keltirilgan va kafolatlangan.

Ijtimoiy va huquqiy jihatdan kuchli himoya qilinishga muhtoj shaxslarning mehnatini huquqiy jihatdan tartibga solishning oʻziga xos xususiyatlari kafolatlangan.

Shu bilan birga, *Konstitutsiyasining* 43-moddasida “Davlat fuqarolarning bandligini taʼminlash, ularni ishsizlikdan himoya qilish, shuningdek kambagʻallikni qisqartirish choralarini koʻradi. Davlat fuqarolarning kasbiy tayyorgarligini va qayta tayyorlanishini tashkil etadi hamda ragʻbatlantiradi” deb belgilab qoʻyilgan.

Davlat fuqarolarning bandligini taʼminlashi Davlatning funksional vazifasi hisoblanib, bu “Aholi bandligi toʻgʻrisida”gi qonunning 6-moddasida Aholi bandligi sohasidagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari etib quyidagilar belgilab qoʻyilgan.

Aholi bandligi sohasidagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari quyidagilardan iborat:

- ish oʻrinlari tashkil etilishini ragʻbatlantirish va aholi bandligiga koʻmaklashish, shu jumladan ish oʻrinlarini tashkil etishga doir davlat buyurtmasini hamda ish qidirayotgan shaxslarni va ishsiz shaxslarni kasbga tayyorlashga, qayta tayyorlashga hamda ularning malakasini oshirishga doir davlat buyurtmasini shakllantirish orqali koʻmaklashish;

- ishsiz shaxslarni moddiy jihatdan qoʻllab-quvvatlash va ijtimoiy himoya qilish, ishsizlikni kamaytirish choralarini koʻrish, aholining ijtimoiy ehtiyojmand toifalarini ishga joylashtirishga koʻmaklashish;

- yoshlarni, ayniqsa qishloq joylardagi yoshlarni, umumiy oʻrta va oʻrta maxsus ta’lim tashkilotlari, kasb-hunar maktablari, kasb-hunar kollejlari, texnikumlar, oliy ta’lim muassasalari bitiruvchilarini ishga joylashtirishni ta’minlash boʻyicha choralarni amalga oshirish;

- aholi bandligi sohasida zamonaviy kasbiy standartlarni joriy etish, mehnatni normalashtirish hamda mehnatga haq toʻlash mexanizmlarini takomillashtirish;

- aholi bandligi sohasida ayollar va erkaklar uchun teng huquqlar hamda imkoniyatlarni ta’minlash;

- ishga joylashtirish jarayonlariga ilgʻor axborot texnologiyalarini joriy etish, aholining ishga joylashishiga koʻmaklashish boʻyicha xizmatlar bozorida zamonaviy infratuzilmani va raqobat muhitini yaratish;

- Oʻzbekiston Respublikasi fuqarolariga Oʻzbekiston Respublikasidan tashqarida ishga joylashishida koʻmaklashish, Oʻzbekiston Respublikasidan tashqarida vaqtinchalik mehnat faoliyatini amalga oshirish davrida ularning huquqiy va ijtimoiy jihatdan himoya qilinishini ta’minlash.

Ishsizlikdan himoya qilish, shuningdek kambagʻallikni qisqartirish choralarini koʻrishi ham qonun hujjatlarida, jumladan “Aholi bandligi toʻgʻrisida”gi qonunda aholini ish bilan ta’minlash, ishsizlikdan himoya qilish, ishsizlik nafaqasi toʻlash tartibi belgilangan.

Ishsizlik nafaqasi ishsiz deb tan olingan shaxsga u mahalliy mehnat organida ish qidirayotgan shaxs sifatida roʻyxatga olingan birinchi kundan e’tiboran hisoblanadi va toʻlanadi.

Ishsizlik nafaqasi 12 oylik davr ichida koʻpi bilan 26 kalendar hafta davomida toʻlanadi. Shuningdek, ushbu qonunga asosan Xususiy bandlik agentliklari ish qidirayotgan shaxslarga va ishsiz shaxslarga ish tanlash hamda ishga joylashtirish, ish beruvchilarga kadrlarni tanlash boʻyicha xizmatlar koʻrsatadi, shuningdek ishga joylashtirish sohasida axborot va maslahat xizmatlarini taqdim etadi.[9]

Xususiy bandlik agentliklari quyidagi xizmat turlarini koʻrsatadi:

Oʻzbekiston Respublikasi hududida ish qidirayotgan shaxslar va ishsiz shaxslar uchun ish tanlash;

ish beruvchilar uchun kadrlar tanlash;

Oʻzbekiston Respublikasidan tashqarida ish qidirayotgan shaxslarni va ishsiz shaxslarni ishga joylashtirish;

ishga joylashtirish sohasida axborot va maslahat xizmatlari. Xususiy bandlik agentliklarining faoliyati “Xususiy bandlik agentliklari toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston Respublikasi Qonuni bilan tartibga solinadi.

Fuqarolarning kasbiy tayyorgarligini va qayta tayyorlanishini tashkil etish boʻyicha ham bir qator kafolatlar mavjud. Bunda xodimlar malaka oshirish davrida oylik ish haqi saqlanib qoladi va safar xarajatlari toʻlab beriladi. Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining

“Kambagʻal va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish, ularning mehnat faolligini oshirish va kasb-hunarga oʻqitishga qaratilgan hamda aholi bandligini taʼminlashga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida” 2020-yil 11-avgustdagi PQ-4804-son qarori hamda Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 5-aprelda qabul qilingan 183-sonli “Kambagʻal va ishsiz fuqarolarni kasb-hunarga oʻqitish tizimini takomillashtirish hamda mehnat organlari faoliyati samaradorligini oshirish boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi qarorida ishsiz fuqarolarni ish bilan taʼminlash va kasb-hunarga oʻrgatish boʻyicha: [10]

“Ishga marhamat” monomarkazlarining maqomi, maqsad va vazifalari, huquq va majburiyatlari, faoliyatini tashkil etish hamda moliyalashtirish tartibi, kasb-hunarga oʻqitish markazlari maqomi, maqsadi va asosiy vazifalari, huquq va majburiyatlari, faoliyatini tashkil etish va boshqarish, shuningdek, ularni moliyalashtirish tartibi,

ishsiz hamda ish qidirayotgan shaxslarni mehnat bozorining joriy va istiqboldagi ehtiyojlari asosida kasbga tayyorlash va qayta tayyorlash, ularning malakasini oshirishni tashkil etish tartibini nazarda tutuvchi Ishsiz va ish qidirayotgan shaxslarni kasbga tayyorlash va qayta tayyorlash, ularning malakasini oshirishni tashkil etish tartibi,

nodavlat kasb-hunarga oʻqitish muassasalarining aholi bandligini taʼminlashda ishtirokini qoʻllab-quvvatlash tartibini nazarda tutuvchi “Eng yaxshi kasbga tayyorlash dasturi” boʻyicha nodavlat taʼlim tashkilotlari oʻrtasida ochiq tanlov oʻtkazish tartiblari belgilanib bu borada samarali ishlar amalga oshirilmoqda.

Mehnat Kodeksining V boʻlimi Xodimlarni kasbga tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish deb nomlanib, xodimlarni kasbga tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tushunchasi, ishni taʼlim bilan birga olib boruvchi xodimlar uchun kafolatlar va kompensatsiyalar, ishlab chiqarish taʼlimi shartnomasi haqida tushunchalar kafolatlar haqida batafsil 367-387-moddalari bilan belgilab berilgan.

Shu bilan birga, *Konstitutsiyasining* 44-moddasida Sud qarori bilan tayinlangan jazoni ijro etish tartibidan yoxud qonunda nazarda tutilgan boshqa hollardan tashqari majburiy mehnat taqiqlanadi.

Bolalar mehnatining bolaning sogʻligʻiga, xavfsizligiga, axloqiga, aqliy va jismoniy rivojlanishiga xavf soluvchi, shu jumladan uning taʼlim olishiga toʻsqinlik qiluvchi har qanday shakllari taqiqlanishi taʼkidlab berilgan.

Majburiy mehnatni taqiqlash nima? [11]

Bu Mehnat Kodeksining 5 moddasida Mehnat erkinligi va majburiy mehnatni taqiqlash prinsipi ekanligi belgilangan.

Majburiy mehnat taqiqlanadi.

Majburiy mehnat biror-bir jismoniy shaxsdan jazoni qoʻllash tahdidi ostida talab etiladigan, bajarilishi uchun ushbu shaxs ixtiyoriy ravishda oʻz xizmatlarini taklif qilmagan har qanday ishni yoki xizmatni anglatadi. Jazo deganda jismoniy shaxsning ixtiyoriy roziligi mavjud boʻlmagani holda, ushbu shaxsga nisbatan uni mehnat faoliyatini amalga oshirishga majbur qiladigan har qanday moddiy, jismoniy yoki ruhiy taʼsir choralarini qoʻllash yoki qoʻllash tahdidi tushuniladi.

Majburiy mehnat:

- harbiy xususiyatga ega boʻlgan ishlarni yoki “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston Respublikasi Qonuni asosida muqobil xizmatni oʻtash bilan bogʻliq ishlarni bajarishni;

- bajarilishiga favqulodda yoki harbiy holat joriy etilishi sabab boʻladigan ishni;
- sud qarorlarini ijro etish chogʻida qonunchilikka rioya etilishi uchun mas’ul boʻlgan davlat organlari nazorati ostida sudning qonuniy kuchga kirgan qarori boʻyicha jazo sifatida bajariladigan ishni oʻz ichiga olmaydi. Ya’ni bu uchta holat majburiy mehnat deb hisoblanmaydi.

Bolalar mehnatining uning har qanday holatiga toʻsqinlik qiluvchi har qanday shakllari taqiqlanishi ta’kidlandi. Mehnat Kodeksining 118-moddasida Ishga qabul qilishga yoʻl qoʻyiladigan yosh ushbu Kodeksning 20-moddasiga muvofiq shaxslar mehnatga oid huquq layoqatiga va muomala layoqatiga ega boʻlishi bilan, oʻn olti yoshdan yoʻl qoʻyilishi belgilangan.

Shu bilan birga oʻn besh yoshga toʻlishi bilan ota-onadan birining (ota-onasining oʻrnini bosuvchi shaxsning) yozma roziligi bilan yoʻl qoʻyilishi hamda Madaniy-tomosha tashkilotlarida, televideniye, radioeshittirish tashkilotlarida va boshqa ommaviy axborot vositalarida, shuningdek professional sportchilar bilan ota-onaning har ikkisining (ota-ona oʻrnini bosuvchi shaxsning) roziligi hamda vasiylik va homiylik organining ruxsati bilan, sogʻligʻiga va ma’naviy kamol topishiga ziyon yetkazmasdan asarlarni yaratish va (yoki) ijro etishda (koʻrgazmaga qoʻyishda) ishtirok etish uchun oʻn besh yoshga toʻlmagan shaxslar bilan mehnat shartnomasini tuzishga yoʻl qoʻyiladi. Koʻrsatilgan yoshga toʻlgan shaxslar qabul qilinishi mumkin boʻlgan ishlar, kasblar, lavozimlar roʻyxatlari Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan Ijtimoiy-mehnat masalalari boʻyicha uch tomonlama respublika komissiyasi bilan kelishilgan holda tasdiqlanadi. Bunday holda xodimning nomidan mehnat shartnomasini uning ota-onasi (ota-onasining oʻrnini bosuvchi shaxs) imzolaydi. Vasiylik va homiylik organining ruxsatnomasida har kunlik ishning eng koʻp yoʻl qoʻyiladigan davomiyligi hamda ish bajarilishi mumkin boʻlgan boshqa shartlar koʻrsatiladi.

Oʻn sakkiz yoshga toʻlmagan shaxslarni ishga qabul qilish va ularning mehnatini qoʻllash Mehnat Kodeksning 411-422-moddalarida nazarda tutilgan talablarga rioya etilgan holda amalga oshirilishiga kafolatlar belgilangan.[12]

Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 44-moddasida Har kim dam olish huquqiga ega. Yollanib ishlovchilarga dam olish huquqi ish vaqtining davomiyligini, dam olish va ishlanmaydigan bayram kunlarini, haq toʻlanadigan har yilgi mehnat ta’tilini belgilash orqali ta’minlanishi belgilab qoʻyildi.

Ushbu norma boʻyicha Mehnat Kodeksining 14-bobi Dam olish vaqti deb nomlanib, bunda Konstitutsion normalar mustahkamlangan.

Dam olish vaqti xodim mehnat majburiyatlarini bajarishdan ozod boʻlgan va oʻz ixtiyoriga koʻra foydalanishi mumkin boʻlgan vaqtdir.

- Dam olish vaqtining turlari quyidagilardan iborat:
- ish kuni (smena) davomidagi tanaffuslar;
- har kungi (smenalar oraligʻidagi) dam olish;
- dam olish kunlari (har haftalik uzluksiz dam olish);
- ishlanmaydigan bayram kunlari;
- har yilgi asosiy va qoʻshimcha mehnat ta’tillari;
- xodimning istagiga koʻra dam olish kunida yoki ishlanmaydigan bayram kunida ishlaganlik uchun kompensatsiya sifatida taqdim etiladigan ishdan boʻsh boʻlgan qoʻshimcha kunlar, shuningdek qon va uning tarkibiy qismlari topshirilgan har bir kundan keyin donorlarga beriladigan dam olish kunlari hisoblanadi.

Dam olish vaqti tushunchasi va turlari, Ishdagi tanaffuslar, Dam olish kunlari va ishlanmaydigan bayram kunlari, Ta'tillar to'g'risidagi umumiy qoidalar, Har yilgi mehnat ta'tili, Ijtimoiy ta'tillar, Ish haqi qisman saqlanadigan va ish haqi saqlanmaydigan ta'tillar bo'yicha huquqlar va imtiyozlar 201-242-moddalarida belgilab, mustahkamlab qo'yilgan.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 46-moddasida "Har kim qariganda, mehnat qobiliyatini yo'qotganda, ishsizlikda, shuningdek boquvchisini yo'qotganda va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ijtimoiy ta'minot huquqiga ega.

Qonunda belgilangan pensiyalar, nafaqalar va boshqa turdagi ijtimoiy yordamning miqdorlari rasman belgilangan eng kam iste'mol xarajatlaridan oz bo'lishi mumkin emas" deb belgilab qo'yilgan.

1993-yil 3-sentyabrdagi "Fuqarolarning davlat pensiya ta'minoti to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonunida ushbu Konstitutsion norma mustahkamlangan. O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining qariganda, mehnat qobiliyatini to'liq yoki qisman yo'qotganda, boquvchisiz qolganda ijtimoiy ta'minlanishdan iborat konstitutsiyaviy huquqlarini ro'yobga chiqarish, davlat pensiyalarining yagona tizimini, ularni tayinlash, hisoblab chiqarish, qayta hisoblash va to'lash tartibini belgilaydi.[13]

Ushbu Qonun bilan davlat pensiyalarining quyidagi turlari belgilanadi (2-modda)

- yoshga doir pensiya;
- nogironlik pensiyasi;
- oquvchisini yo'qotganlik pensiyasi.

Fuqarolar pensiya olish huquqi paydo bo'lganidan so'ng istalgan paytda pensiya tayinlashni so'rab murojaat etishlari mumkin.(3-modda)

Davlat pensiyalarining turli xillarini olish huquqiga ega bo'lgan fuqarolarga ularning o'zlari tanlagan bitta pensiya tayinlanadi.(4-modda)[14]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 4-maydagi PQ-5102 son "Fuqarolarga davlat pensiyalarini tayinlash jarayonini soddalashtirish hamda pensiya va nafaqalarni yetkazish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga muvofiq 2023 yil 1 yanvardan boshlab: davlat pensiyalarini tayinlashda fuqarolardan mehnat staji, ish haqi, oliy ta'lim muassasalaridagi o'qish hamda harbiy xizmat davri to'g'risidagi hujjatlarni talab qilish bekor qilinadi.

Bunda, pensiyaga chiqish huquqi paydo bo'lgan chog'ida ishlamaydigan fuqarolarga o'zlarining mehnat daftarchalaridagi mehnat staji to'g'risidagi ma'lumotlarni Bandlikka ko'maklashish markazlariga murojaat qilish orqali "Yagona mehnat milliy tizimi" idoralararo dasturiy-apparat kompleksi (keyingi o'rinlarda — YaMMT IDAK)ga kiritish xizmati joriy etildi.

Davlat pensiyalarini tayinlash YaMMT IDAKga kiritilgan elektron ma'lumotlar asosida amalga oshiriladi. Bunda, mehnat staji, ish haqi, oliy ta'lim muassasalaridagi o'qish hamda harbiy xizmat davri to'g'risidagi hujjatlar Pensiya jamg'armasi tomonidan YaMMT IDAKdan foydalangan holda elektron ma'lumotlar almashinuvi asosida olinadigan bo'ldi.[15]

Davlat pensiyalarini tayinlash uchun fuqarolardan faqat pasport yoki identifikatsiya ID-kartasi talab etiladi.

Pensiyalar, nafaqalar va boshqa turdagi ijtimoiy yordamning miqdorlari rasman belgilanyapti bugungi kunda Prezidentning 17-noyabrdagi "Ish haqi, pensiyalar va nafaqalar miqdorini oshirish to'g'risida"gi farmoni bilan 1-dekabrdan ularning miqdori 7 foizga oshirilgan

Xususan:

- pensiyani hisoblashning bazaviy miqdori — 372 ming soʻm;
- yoshga doir eng kam pensiya miqdori — 725 ming soʻm;
- mehnatga haq toʻlashning eng kam miqdori — 1 mln 50 ming soʻm etib belgilangan.

Shuningdek, **bazaviy hisoblash miqdori (BHM)** 1-dekabrdan 3 foiz miqdorda (7 foiz emas) oʻzgarib, 340 ming soʻm etib belgilangan.[16]

Natijalar. Oʻzbekiston Respublikasida insonning huquq va erkinliklari xalqaro huquqning umumeʼtirof etilgan normalariga binoan hamda ushbu Konstitutsiyaga muvofiq eʼtirof etiladi va kafolatlanishi, inson huquq va erkinliklari har kimga tugʻilganidan boshlab tegishli boʻlishini taʼkidlamoqda.

Oʻzbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega boʻlib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, eʼtiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyidan qatʼi nazar, qonun oldida tengdirlar.(19-modda)

Oʻzbekiston Respublikasi fuqarosi va davlat bir-biriga nisbatan oʻzaro huquq va majburiyatlar bilan bogʻliqdir.

Insonning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlab qoʻyilgan huquq va erkinliklari daxlsizdir hamda ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qoʻyishga hech kim haqli emas.

Insonning huquq va erkinliklari bevosita amal qiladi. Insonning huquq va erkinliklari qonunlarning, davlat organlari, fuqarolarning oʻzini oʻzi boshqarish organlari, ularning mansabdor shaxslari faoliyatining mohiyati va mazmunini belgilaydi.

Davlat organlari tomonidan insonga nisbatan qoʻllaniladigan huquqiy taʼsir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli boʻlishi kerak.

Inson bilan davlat organlarining oʻzaro munosabatlarida yuzaga keladigan qonunchilikdagi barcha ziddiyatlar va noaniqliklar inson foydasiga talqin etilishi Konstitutsiyamizda qonuniy asoslar bilan belgilanyapti.

Demakki oʻtkazilgan tadqiqotimiz shuni koʻrsatadigan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy va ekologik huquqlar – bu inson huquqlarining bir turi boʻlib, u bizga munosib hayot kechirish, jamiyat hayotida toʻlaqonli ishtirok etish uchun zarur shart-sharoitlarni kafolatlaydi, bunda har bir kishi farovonlikka erishishi, oʻz salohiyatini roʻyobga chiqarishi hamda baxtli boʻlishi va oʻz hayotidan rozi boʻlishini taʼminlash nazarda tutar ekan.

Shuningdek, *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi* ikkinchi boʻlimi inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlariga bagʻishlanadi. *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida hamda Oʻzbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksida hamda boshqa qonunlarda shaxslarning tenglik va kamsitishlardan taqiqlash prinsipi asosida erkin mehnat qilish huquqlari kafolatlanadi. Ayniqsa ayollar, voyaga yetmaganlar, nogironlar va boshqa aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun mehnat sohasida alohida kafolatlar va imtiyozlar berilgan va bugungi kunda amalga oshirilib kelinmoqda.*

Yuqorida ta'kidlab oʻtganimizdek, mehnat qilish huquqi, kasb va faoliyat turini erkin tanlash huquqi shaxsning mutlaq huquqidir.[17]

Har bir inson mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli va qulay ish sharoitiga ega boʻlish va ishsizlikdan himoya qilinish huquqiga ega ekanligi, har bir inson hech bir kamsitishsiz

teng mehnat uchun teng haq olish huquqiga egaligi, har bir ishlovchi kishi oʻzi va oilasi uchun insonga munosib yashashni taʼminlaydigan adolatli va qoniqarli daromad olishga, zarur boʻlganda ijtimoiy taʼminotning boshqa vositalari bilan toʻldiriluvchi daromad olish huquqiga ega har bir inson kasaba uyushmalari tuzish va oʻz manfaatlarini himoya qilish uchun kasaba uyushmalariga kirish huquqiga ekanligi belgilangan.[18]

Mehnat qilish huquqi Xalqaro normativ hujjatlarda, *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida,* Mehnat kodeksida va boshqa qonun osti hujjatlarida mustahkamlangan va kafolatlangandir. Bunda har bir shaxsning huquqlari kafolatlari batafsil tartibga solingan.

Muzokara. Har kim munosib mehnat qilish, kasb va faoliyat turini erkin tanlash huquqi shaxsning mutlaq huquqi ekanligi, har bir inson mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli va qulay ish sharoitiga ega boʻlish va ishsizlikdan himoya qilinish huquqiga ega ekanligi, har bir inson hech bir kamsitishsiz teng mehnat uchun teng haq olish huquqiga egaligi, har bir ishlovchi kishi oʻzi va oilasi uchun insonga munosib yashashni taʼminlaydigan adolatli va qoniqarli daromad olishga, zarur boʻlganda ijtimoiy taʼminotning boshqa vositalari bilan toʻldiriluvchi daromad olish huquqiga ega har bir inson kasaba uyushmalari tuzish va oʻz manfaatlarini himoya qilish uchun kasaba uyushmalariga kirish huquqiga egaligi belgilanganligi va kafolatlanganligini koʻrib chiqdik. Bu esa jamiki ish beruvchilarga eʼtiborli boʻlishni, yangilangan *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi hamda yangi Mehnat Kodeksida shaxslarning mehnatga oid huquqlari yetarli darajada kafolatlanganligini koʻrsatyapti.*

Konstitutsiyaga kiritilgan oʻzgartishlar “Inson-jamiyat-davlat” tamoyiliga asoslanishini dastavval belgilandi.[19]

Bu – endilikda mamlakatimizda inson qadr-qimmati ulugʻlanishi, ularning huquq va manfaatlari davlat manfaatlaridan ustun qoʻyilishini anglatadi. Qaysi mamlakatda inson qadr-qimmati davlat manfaatlaridan ustun qoʻyilgan boʻlsa, qaysiki davlatda inson qadri ulugʻlansa, inson manfaati davlat manfaatidan yuksak qoʻyilsa, oʻsha davlatda taraqqiyot boʻlgan, oʻsha mamlakatda rivojlanish boʻlgan.

Shuningdek yangilangan Mehnat kodeksi 581 ta moddaga koʻpaytirildi va ayrim toifadagi xodimlarning mehnati batafsil tartibga solindi. Avvalgi qonunchilik hujjatlari bilan qamrab olinmagan ijtimoiy munosabatlar qamrab olindi. Jumladan:

• kasanachilar, oʻrindoshlar, navbatchilik usulida ishlovchilar, shuningdek mavsumiy, vaqtincha va masofadan ish olib boruvchilar;

• ayrim tarmoq va kasblardagi xodimlar: pedagoglar, shifokorlar, transport xodimlari, sportchilar;

• tashkilot (shu jumladan uning alohida tarkibiy boʻlinmalari) rahbari, uning oʻrinbosarlari, bosh buxgalteri;

• nogironligi boʻlgan shaxslar;

• mikrofirmalar, yakka tartibdagi tadbirkorlarning xodimlari, jismoniy shaxslar (uyda ishlovchilar);

• xorijiy shaxslar va fuqaroligi boʻlmagan shaxslar;

• noqulay ish sharoitlarida, shuningdek noqulay tabiiy-iqlim sharoitlarida band boʻlganlar.

Bundan tashqari, quyidagilarga bagʻishlangan alohida boʻlimlar kiritildi:

• xodimlarga oid shaxsiy maʼlumotlarni qayta ishlash va himoyalash;

• xodimlarga nisbatan xizmat tekshiruvlarini oʻtkazish tartibi;

• jamoaviy mehnat nizolarini hal etishda soʻnggi chora sifatida ish tashlash oʻtkazish tartib-taomillari;

• mehnat sohasidagi ijtimoiy hamkorlik;

• xodimlarni kasbga tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish;

• davlat mehnat inspeksiyasi, kasaba uyushmalari va xodimlarning boshqa vakillik organlari, jamoatchilik nazorati subyektlarining ushbu sohadagi vakolatlari koʻrsatilgan holda mehnat toʻgʻrisidagi qonun hujjatlariga rioya etilishini nazorat qilish va kuzatishni belgilab qoʻyildi. [20]

Xulosa. Soʻnggi yillarda jamiyatimizda amalga oshirilayotgan jadal islohotlar natijasida mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligi ortib bormoqda. Iqtisodiyotimizga yangi tarmoq va yoʻnalishlar kirib keldi. Yangi ishlab chiqarish quvvatlari ishga tushirilib, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish boʻyicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ish beruvchilar soni keskin oshdi, mehnat munosabatlariga nisbatan yangicha yondashuvlar yuzaga keldi. Hatto jismoniy shaxslarga ham ish beruvchi maqomi berildi.[21,22]

Mehnat sohasidagi qonunchilikning maqsadi — xodimlar, ish beruvchilar va davlat manfaatlarini, ular bilan bevosita bogʻliq boʻlgan yakka mehnat va ijtimoiy munosabatlarda muvozanat va muvofiqlikni taʼminlash asosida tartibga solishdan iborat. Ushbu faoliyat bilan bogʻliq barcha munosabatlarni yangilangan *Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi hamda yangi Mehnat Kodeksi* orqali tartibga solindi va qonun bu borada oʻz yechimini kutayotgan dolzarb vazifalar yechimini topishda muhim qadamlardan biri boʻldi.

Jamiyat va davlat rivojlanib borar ekan barcha huquq tarmoqlarida jumladan, mehnat huquqida ham odamlarning huquqlarini himoya qilish va mehnat muhofazasini kuchaytirish boʻyicha yangi islohotlarni amalga oshirishni taqozo etaveradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Inson huquqlari umumjahon dekloratsiyasi 1948-yil 10-dekabr
2. Oʻzbekiston Respublikasi mazkur Konvensiyaga Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1995-yil 31-avgustdagi 126-I-sonli "1966-yil 16-dekabrdagi Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro paktga qoʻshilish haqida"gi qarori
3. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
4. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi Mehnat kodeksi
5. Oʻzbekiston Respublikasining "Aholi bandligi toʻgʻrisida"gi 2020-yil 20-oktaybrdagi 642-sonli Qonuni
6. Oʻzbekiston Respublikasining "Mehnatni muhifaza qilish toʻgʻrisida"gi 1993-yil 6-maydagi qonuni
7. Oʻzbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish toʻgʻrisida"gi oʻzbekiston respublikasi qonuniga oʻzgartish va qoʻshimchalar kiritish haqidagi 2016-yil 22-sentyabrdagi 410-sonli qonuni
8. Oʻzbekiston Respublikasining "Fuqarolar sog ʻligini saqlash toʻg ʻrisida"gi 1996-yil 29-avgustdagi qonuni
9. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining "Kambagʻal va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish, ularning mehnat faolligini oshirish va kasb-hunarga oʻqitishga qaratilgan hamda aholi bandligini taʼminlashga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida" 2020-yil 11-avgustdagi PQ-4804-son qarori

10. Oʻzbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining 2002-yil 1-apreldagi 21-son buyrugʻi bilan tasdiqlangan “Davlat ijtimoiy sugʻurtasi boʻyicha nafaqalar tayinlash va toʻlash tartibi toʻgʻrisida” Nizom
11. Oʻzbekiston Respublikasining 1993-yil 3-sentyabrdagi 938-XII-sonli “Fuqarolarning Davlat pensiya taʼminoti toʻgʻrisida”gi Qonun
12. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 4-maydagi PQ-5102 son “Fuqarolarga davlat pensiyalarini tayinlash jarayonini soddalashtirish hamda pensiya va nafaqalarni yetkazish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi qaroriga
13. https://lex.uz/docs/-6445145
14. http://www.insonhuquqlari.uz/oz/menu/ekonomicheskie-sotsialnye-i-kulturnye-prava
15. https://lex.uz/docs/-5055690
16. https://oqdaryoovozi.uz/if/56728-ch.html
17. https://constitution.uz/oz/pages/humanRights
18. https://gendermadad.uz/oz/document/2434
19. http://www.insonhuquqlari.uz/
20. https://zenodo.org/records/10659428
21. https://my.gov.uz/oz/life-situations/7
22. https://www.gazeta.uz/oz/2024/02/10/pension/

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).